

Hva skjer med digital informasjon over lengre tid? Problemstillingene for arkivene er mange.

Digitale utfordringer

Selv om oppbevaring av papirbaserte arkiv kan være problematisk og kreve dyre og plasskrevende løsninger, er dette en forholdsvis enkel prosess sett i forhold til de utfordringer som ligger i våre stadig større digitale arkiver.

Tekst: Pål Mugaas

For Byarkivet, som skal ta vare på kommunal informasjon, er det en stor utfordring at mer og mer av informasjonen kun finnes i digital form. Alle som har jobbet med data i noen år, vet at lagringsformater og operativsystemer stadig endrer seg. Hvem kan vel lese de gamle 5 1/4" diskettene i dag? I tillegg varer lagringsmateriale i forholdsvis kort tid. En CD eller DVD har kanskje en fysisk holdbarhetstid på mellom 30 og 100 år hvis vi er heldige.

Selv om vi har god kontroll på bevaringen av de kommunale saksarkivene, står utfordringene likevel i kø. Særlig gjelder dette dokumenter som tradisjonelt har falt utenom journalføringsystemene, som for eksempel kart, foto og dokumentasjon som er blitt fanget opp i fagsystemer. Dette jobber vi med fort-

løpende, forteller spesialkonsulent Anne Marit Noraker.

– Med dagens gigantiske produksjon blir det jo utrolig mengde elektroniske data. Hva med for eksempel e-post? Hvem velger egentlig ut hva som skal bevares?

– Det er innholdet som avgjør om noe er bevaringsverdige, ikke dokumentets form. Selv om så å si alle kommunens virksomheter journalfører og lagrer sine dokumenter elektronisk, er hovedregelen fortsatt slik at det skal tas papirutskrifter av samtlige journalførte dokumenter. Nå er imidlertid de første virksomhetene i ferd med å innføre full elektronisk arkiv uten et parallellt papirarkiv.

– Hvordan sikrer man at dataene kan tolkes i fremtiden?

– Kommunens virksomheter deponerer sine elektroniske jour-

naler og uttrekk fra utvalgte fagsystemer/databaser til Byarkivet hvert femte år. Det er viktig at dette skjer ofte, for dette tvinger virksomhetene til hyppig å gjøre noe aktivt med basene for å sikre bevaring for fremtiden. De teknologiske skiftene skjer raskt, og elektronisk arkivmateriale kan automatisk bli kassert dersom man ikke gjør noe aktivt for å bevare det. Dette er ikke minst viktig i forbindelse med omorganiseringer, konkurranseutsetting og skifte av forvaltningstilknøpning.

Dataene som skal bevares, legges på et godkjent lagringsmedium for langtidslagring. For tiden er dette CD-R-plater. Disse konverteres til nye formater og medier med jevne mellomrom i Byarkivet, forteller Noraker.

Skatterestansbok 1680

Skatterestansboka fra 1680 er ett av Byarkivets eldste bevarte dokumenter og kanskje også det vakreste. Sirlige bokstaver snirkler seg til ord og navn over byens borgere som skylde skatt til kongen – Kristian 5. Magistraten hadde det øverste ansvaret for at alle skattene til kronen ble betalt. Magistraten var kommunens sentraladministrasjon og besto på 1600-tallet av en magistratspresident og sju rådmenn.

Et artig poeng ved restanseregisteret er at byens magistrat måtte seg selv i døra da de vel 15 000 utestående riksdalerne skulle inndrives. Rådmann Thomas Bertelssen skyldte både grunnskatt, smørskatt, familieskatt og koppskatt, til sammen hele 178 riksdaler. Bildet viser skatterestansregisterets sluttokument hvor alle rådmennene har skrevet under med sine segl.

Aker blir til Oslo

25. juni 1946 vedtok herredsstyret i Aker at det skulle fremmes forslag for Stortinget om at Oslo og landkommunen Aker skulle slutes sammen til en bykommune fra 1. januar 1948. Med dette var punkum satt for den største kommunalpolitiske sak som overhode har vært til behandling her i landet. Med sammenslutningen ble byens areal 16-doblet, og byen fikk tilgang til sårt etterlengtet byggegrunn. Her starter også historien om de nye drabantbyene.

Dokumentet er finansrådmannens innstilling til herredsstyret. Spørsmålet om sammenslutning av Oslo og landkommunen Aker var med jevne mellomrom oppe til diskusjon de tre tiårene før 1948. Med den radikaliseringsen som krigen førte med seg, fikk Arbeiderpartiet i 1946 for første og eneste gang ordforeren i Aker. Dermed var det duket for flertall i herredsstyret for sammenslutning.

FAKTA: Oslo Byarkiv

Byarkivet er Oslo kommunes fagorgan for arkiv. Det ble opprettet i 1992 og har 16 ansatte. Byarkivet inngår i dag som en del av Kultur- og idrettssetaten. Byarkivet arbeider for at kommunens arkiver skal la seg bevare for ettertiden, og for at de skal gi grunnlag for effektiv saksbehandling og god service overfor byens innbyggere.

- Formidler kunnskap om kommunens og Oslo bys historie og utvikling, og gjør arkivmateriale tilgjengelig for byens innbyggere.
- Oppbevarer 17 000 hyllemeter med papirarkiver, byggetegninger, kart, 600 000 fotografier og stadige flere

elektroniske arkiver. Arkiver fra Oslo kommune, fra tidligere Aker kommune og ulike private bedrifter, institusjoner og organisasjoner. Hovedsaklig fra 1837 og fram til i dag. Det eldste skriver seg fra midten av 1600-tallet.

Brukerne er kommunens virksomheter og etater, forskere, studenter, skoleelever, slektsgranskere, historielag og media.

Adresse: Maridalsveien 3, 0178 Oslo
www.byarkivet.oslo.kommune.no

TILBUD TIL PUBLIKUM

NETTSIDER: Byarkivets nettsider inneholder søkbare databaser over flyfoto, foto, ulike registre, gallerier, artikler og nyhetsstoff www.byarkivet.oslo.kommune.no.

TOBIAS – BYENS HUKOMMELSE: Tidsskrift for arkiv og Oslo-historie. Sendes ut som tidsskrift og ligger søkbart tilgjengelig på Byarkivets nettsider. Her finner du lokalhistoriske artikler om alt fra byens sykehus, skoler og parker til utvikling av

boligområder og offentlig kommunikasjon. Du kan også lese om arkivfaglige artikler om hvilke prinsipper som ligger til grunn for bevaring av arkiv. Tobias er oppkalt etter Tobias i Karde-mommebyens tårn, som var hukommelsen i Torbjørn Egners eventyrunivers.

LESESAL: Her kan man få veiledning i bruk av ulike typer kilde materiale og originalkilder til gjennomsyn. I tillegg finnes et omfattende bibliotek med Oslo-litteratur. Åpningstider: torsdager kl 1200–1800, øvrige hverdager kl 0900–1500.

SKRIFTLIGE FORESPØRSLER: Skriv til Byarkivet om du trenger å få dokumentert egne rettigheter og interesser knyttet til eldre saksbehandling i Oslo kommune! Eksempler: saker vedrørende barnevernsgrensning og billighetsretstatningsordninger, mangelfull skolegang og mangelfulle personalarkiver.

ARRANGEMENTER: Publikum inviteres med jevne mellomrom til filmkvelder, utstillinger, foredrag og omvisninger i Byarkivets magasiner. Følg med på Byarkivets nettsider!

17 kilometer kollektiv hukommelse

Sjefen over 17 kilometer med arkiv mener hun har altfor lite plass. – Det er så mye vi skulle tatt vare på, og dessverre altfor mye som forsvinner. Et demokratisk problem, mener fungerende byarkivar Ellen Røsjo. Hun brenner for Oslo som innvandrings- og industriby.

Tekst og foto: Pål Mugaas

Byarkivar Ellen Røsjo viser stolt frem det aller helligste i arkivet. Bjølsen valsemøllens kongelige privilegiebrev fra 1651.

Et arkiv er samfunnets kollektive hukommelse. Derfor har det også en viktig demokratisk funksjon, understreker Ellen Røsjo.

– Det kan være spørsmål om å finne ut om folk har krav på erstatning på grunn av mangelfull skolegang eller på grunn av andre faktorer. Da er vi nødt til å ha offentlige arkiver å lete i. Byarkivet oppbevarer først og fremst dokumenter fra den kommunale forvaltningen og bystyret. Samtidig er det også viktig at arkivene gjenspeiler så mye som mulig av virkeligheten. At så mange som mulig får sin historie dokumentert, forteller byarkivaren.

Dokumenterer innvandring

Dessverre er det ikke så mye (ca. en kilometer) fra privat, bedrifts- eller organisasjonslivet som kan arkiveres i Oslo Byarkiv. Til det er kapasiteten for liten og midlene for små. Kommunens egne arkivoppgaver må prioriteres. Ellen Røsjo håper på statlige støtteordninger ved neste statsbudsjett slik at byens hukommelse kan bli mer flerstemt, men foreløpig må hun klare seg uten. Likevel gjøres det en god del arbeid for å sikre deler av Oslos privatarkiver. Ikke minst brenner Røsjo for arkiver som kan dokumentere innvandrerbefolkningen i byen de siste førti-femti årene.

– Vi har tatt initiativ til og fått ansvaret for arkivene til Nordic Black Theatre, MIRA-senteret, Gambisk forening og Fremmedarbeiderforeningen, i tillegg til Pakistan Workers Welfare Union, for å nevne noen. Dette har vi fått til gjennom prosjektet «Oslos multikulturelle arkiver». Arbeidet startet i 2004 og er støttet av ABM-Utvikling, stiftelsen Fritt Ord og Norsk kulturråd, forteller Røsjo.

Fra Sverige og Pakistan

At byens mange innvandrerorganisasjoner får tatt vare på sin egen historie, er ekstremt viktig, understreker Røsjo.

– Tenk på at Oslo har en femtedel av landets befolkning og nesten 40 prosent skoleelever med flerkulturn bakgrunn. For dem er det viktig at historien tas vare på slik den ble sett gjennom øynene til deres besteforeldre og foreldre. Da blir byens arkiver relevante også for dem. Og majoritetsbefolkningen kan forstå mer om vårt samfunns utvikling gjennom dette perspektivet.

– Heldigvis har vi greid å få den verdensberømte bluesangerinnen Ruth Reeses minnealbum som del av MIRA-senterets arkiv. Hun var en av de tidligste lidsjelen i det antirasistiske integreringsarbeidet i Oslo, og har betydd

enormt mye for mange opp gjennom årene, smiler Røsjo. Hun trekker paralleller til boken om norsk innvandringshistorie som kom for et par år siden. Den omhandler blant annet perioden fra 1855 til 1900, da byens befolkning ble mer enn syvdoblet. Ved århundreskiftet var seks prosent av byens befolkning født i Sverige og nesten åtte prosent i utlandet. Det var snakk om stor innvandring.

– Veldig mye av kildebruken når det gjelder tidligere tiders innvandrere, kommer fra de offentlige arkivene. Da blir det naturlig nok en «ovenfra og ned»-vinkling på historien. Slik er det på god vei til å bli nå også, hvis ikke innvandrernes egne arkiver tas vare på. Her har vi i dag en viktig oppgave, understreker Røsjo.

Vil slå kloa i Freia

Det er ikke bare organisasjonslivet som er viktig å dokumentere for Røsjo, som har skrevet hovedoppgave om Jøtulens jernstøperi. Også kunnskapen om byens industrielle utvikling lider under at det ikke tas skikkelig vare på mye av dokumentasjonen.

– Jeg skulle gjerne slått kloa i arkivene til for eksempel gamle Vulkan (Vulkan Jernstøberi & mekaniske Værksted) og Hjula veveri her på Grünerløkka, smiler Røsjo.

AS Vulkan ble etablert i 1884 og var en betydelig støperibedrift og mekanisk verksted, beliggende ved Akerselva i Oslo, rett nedenfor der Byarkivet ligger i dag. Hjula veveri var i sin tid den største arbeidsplassen langs Akerselva, med nesten 1 000 ansatte.

I dag står byens gjenværende industri overfor nye problemstillinger. Blant annet gjennom oppkjøp.

– Du vet, når Kraft Foods kjøper opp Freia, så vet man jo aldri hva som skjer med arkivene. Tenk deg all den historien som ligger der! Det hadde vært forferdelig om den delen av byens hukommelse skulle forsvinne.

Og at Oslo har vært en handels- og industriby gjennom lang tid, blir også tydelig da Osloå avslutningsvis ber om

å få se det objektet byarkivaren er stoltest av. – Det må bli Bjølsen Valsemølle sitt kongelige privilegiebrev av 1651, smiler Ellen Røsjo.

«Veldig mye av kildebruken når det gjelder tidligere tiders innvandrere kommer fra de offentlige arkivene.»

Hva gjør du i arkivet?

Lars-Jørgen Sandberg, arkivar i Riksarkivet
– Jeg er på seminar og lærer om bevaring av kommunale elektroniske arkiver. Riksarkivet samarbeider en del med Oslo byarkiv og har jevnlig kontakt med mange av de ansatte her.

Arnhild Solfjell, 6. klassing ved Skøyen skole
– Jeg har vært her med klassen min. Vi lærte hvordan du kan finne informasjon om personer som har levd i Oslo, og hva man måtte vite om dem. Vi fikk også se et skuespill om hvordan det var å leve i Oslo for hundre år siden. Jeg synes det var mest gøy å se på skuespillet.

Odd Ristesund, lokalhistoriker, Lilleborg
– Jeg ser etter dokumentasjon om Kampen bad for en eldre person jeg kjenner som vokste opp på Kampen. Finnes jeg mye interessant, kommer jeg til å skrive en artikkel om badet for Kampen historielag.

Berit Rannestad, ansatt i Oslo kommunes vederlagsutvalg
– Jeg får hjelp av Byarkivet til å finne fram til dokumentasjon om tidligere barnevernsbarn som har søkt om vederlag for alvorlige overgrep og omsorgssvikt. Vi i vederlagsordningen har fått uvurderlig hjelp av Byarkivet i arbeidet med å behandle disse søknadene.

Spesialkonsulent Anette Walmann og nysgjerrige publikummere i arkivet.

Natt i byarkivet

Åtti spente osloborgere fant veien til Byarkivets åpne nattevandring en regntung torsdag før jul. De ble ikke skuffet.

Tekst: Pål Mugaas Foto: Terje Heiestad

Det hører til sjeldenheten at Byarkivet åpner det aller helligste for publikum, men under «åpen natt»-arrangementet ble grupper på inntil femten nysgjerrige vist rundt i byens arkiver under kyndig og engasjert veiledning fra de ansatte.

– Det er mye død og elendighet i disse gamle papirene, forteller spesialkonsulent Anette Walmann, mens hun åpner en gammel protokoll fra Sunnhetskomisjonens arkiver.

– Her er alt sirlig oppstilt, med navn, stilling, alder, sykdom og smittekilde. Det var mange som led av syfilis og andre veneriske sykdommer, forteller hun.

Syfilis i byens annaler

Historien om Martin, som døde av syfilis bare

halvannet år gammel i 1861, forteller oss om fattigdommen og elendigheten i det gamle Oslo.

Martin ble «smittet av piken Ida, som senere har bodd i Akersgata 6», fortelles det i den gamle protokollen.

Byens historie står ekstra levende fram når den leses direkte ut av originalpapirene i sene kveldstimer.

Ekskremer og døde dyr

I løpet av nattevandringen fikk deltakerne se gamle kart og protokoller, og de fikk en lyninnføring i rakkerens byhistorie – heldigvis uten lukteffekter.

For dem som akkurat har betalt tre-fire millioner for en leiligheter i fasjonable Pilestredet Park, kan det jo være morsomt å vite at den

er anlagt på den gamle «Nattmannshaugen». Dette var ett av stedene hvor rakkeren – eller nattmannen, som han også ble kalt – tømte byborgernes latriner og tok imot døde dyr til kompostering. I 1823 ble stanken så ille at man bestemte seg for å flytte det til «Korpshaugen» – nåværende Stensparken ved Fagerborg kirke. Rakkeretredet ble omdøpt til Pilestredet, og senere ble jo også Rikshospitalet anlagt her. Til tider var stanken og avrenningen fra Nattmannshaugen så ille at det medførte flere klagebrev. Disse finnes selvsagt også i arkivet.

– Hesteåtsler og dammer med møkk fløt over hele området, smiler spesialkonsulent Øystein Eike, mens han leser fra de gamle klagebrevene.

Osloå anbefaler alle å ta en tur neste gang arkivet åpner dørene.

Arkivet er fullt av bøker og protokoller hvor du enn snur deg.

Inne i de grå arkivboksene fins det mennesker av kjøtt og blod.

Spesialkonsulent Øystein Eike med ett av de gamle kartene over Oslo.

Fantastiske Oslo-filmer

Om du tilhører den eldre generasjon osloborgere og har lyst på et gjensyn med livet på 50- og 60-tallet, eller om du lurer på hvordan byen egentlig var den gangen, er det bare å benke seg med de to DVD-samlingene som er gitt ut av Oslo Byarkiv og Norsk Filminstitutt. Begge består av et knippe utvalgte filmer som viser det tidstypiske for perioden.

Anmeldt av: Pål Mugaas

Oslo og Norge var i en oppgangs- og ekspansjonstid etter krigen. Det gamle måtte vike for det nye, og fremtidsoptimismen var stor. Samtidig var det et stort behov for informasjon, og dagens byborgere kan takke daværende direktør for Oslo Kinematografer, Kristoffer Aamot, for at mye av dagliglivet – men også det litt spesielle med Oslo – ble festet til rullene. Totalt ble det lagd 160 opplysningsfilmer om Oslo i perioden fra 1947 til 1980.

Fløting og industri

Etter mye dyktig arkivarbeid og omstendelig restaurering er nå mange av kortfilmene tilgjengelige på dvd. Hver av de to dvd-boksene inneholder 24 filmer.

Med filmtitler som «Vi bygger rådhus i Vik», «En by i vekst» og «Gass har fremtiden for seg. Oslo Gassverk» er du sikret timevis med god underholdning og fengslende fortellinger. Alt i den litt naivistiske fortellertradisjonen fra 50-tallet.

Husker du havnelivet i Oslo, med de store verftene og alt det manuelle arbeidet på brygge? Eller hva med å følge fløtinga på Akerselva og se hvor mye vann

som egentlig fosses gjennom sluket i Bjørnsjøhelvete den gangen de sindige karene slapp vann og stokker gjennom hele Nordmarka?

Byens liv og levned

Men om du skal se én film som prøver å gi et fullstendig bilde av Oslo i 1950, må det bli «Oslo – 24 timer av byens liv» av Per G. Jonson. Denne finnes på DVD-en «By og mark, fjord og park». Her følger vi lille Truls og familien hans gjennom et helt døgn. Med Truls som ledestjerne sveiper Jonson innom alle samfunnslag og yrker. Truls

møter statsråder og veiarbeidere, sykepleiere og bryggesjauere. Han redder en liten jente fra å bli overkjørt, men havner selv på sykehus – det går selvsagt bra. Filmen tar oss gjennom arbeidsliv og fritid, fra gatemusikanter som underholder hjemmевærende husmødre, til Oslos natteliv. Her skimter vi forøvrig Henki Kolstad i baren på Regnbuen i en kort sekvens.

Aamot hadde også som mål at disse filmene skulle være arkivfilmer. De skulle dokumentere byens liv for etterlekten. Det greide han til gangs. Løp og kjøp!

Engasjert ungdom og kanskje skimter vi et spøkelse i arkivet. Hvem vet?

Skoleelever danser i Byarkivet!

Det er ikke så ofte det blir danset i Byarkivets magasiner! Det ble det imidlertid gjort til gagns da Nordic Black Theatre og Oslos skoleelever inntok Byarkivet. To år på rad har Byarkivet kunnet ønske skoleelever velkommen via tilbud i Den kulturelle skolesekken. Særlig populært var tilbudet «Fortida er ikke hva den en gang var», hvor elevene fikk være med på teaterforestillinger i magasinet! Blant metervis av reoler med historiske dokumenter fikk ca. tre hundre elever i løpet av en uke i oktober bli kjent med ukjente kapitler fra Kristianias historie omkring år 1900. Manus til teaterstykket er skrevet av Cliff Moustache med utgangspunkt i kilder fra Byarkivet. Gjennom teaterstykket fikk elevene «møte» personer som har levd i Kristiania omkring år 1900. Slik fikk de en opplevelse av det som skjuler seg i de grå arkivboksene, er historier om mennesker av kjøtt og blod. Et knippe skuespillere fra Nordic Black Theatre gjorde det til en helt spesiell opplevelse!